

handreiking ouderbetrokkenheid en verzuim op het MBO

Expertisepunt

*"Aanwezigheid is de
borging van de continuïteit
van de loopbaanontwikkeling"*

Inleiding

Dat schoolverzuim zowel ernstige oorzaken als vervelende consequenties kan hebben, verbaast niemand. Wij kiezen er voor om meer te spreken in termen van aanwezigheid dan in termen van verzuim en afwezigheid. Het lijkt maar een detail, maar achter deze termen zit een wereld van verschil. Waar afwezigheid uitgaat van een oorzaak bij de individuele student of ouders, gaat aanwezigheid juist uit van een gedeelde verantwoordelijkheid. Het vergroten van de aanwezigheid kan dan ook als de beste stap in de preventie van verzuim worden genoemd. Schoolverzuim, met als uiterste consequentie schooluitval, is een proces dat ook wel eens als “dropping out in slow motion” (Falls & Opatow, 2003) omschreven wordt.

Ouders en school spelen een belangrijke rol bij de preventie van verzuim. Er is nog veel winst te halen in de samenwerking tussen ouders en school als het gaat om de aanpak van verzuim. Het betrekken van ouders bij de loopbaanontwikkeling van hun zoon/dochter heeft een positief effect op de motivatie voor de opleiding en daarmee op de aanwezigheid van de jongere. Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) speelt hierin een bijzondere rol ten opzichte van het voortgezet onderwijs en primair onderwijs. Studenten op het mbo worden vaak aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Een deel van hen is ouder dan achttien jaar, waardoor het logisch is dat de student als eerste aanspreekpunt fungeert.

In deze publicatie proberen we de kracht van ouderbetrokkenheid aan te tonen om verzuim tegen te gaan én aanwezigheid te stimuleren. We zien verzuimbegeleiding van de studenten als een onderdeel van de loopbaanontwikkeling. Aanwezigheid van de student is de borging van de continuïteit van de loopbaanontwikkeling. Het contact met ouders is onderdeel van de driehoeksrelatie mbo, student en ouders. Er zijn verschillende mogelijkheden om de student als eerste aanspreekpunt te behouden en tegelijkertijd de betrokkenheid van de ouders te vergroten.

Voor wie is deze publicatie?

Deze handreiking is gemaakt voor studentbegeleiders in het mbo, zoals SLB-ers (studieloopbaanbegeleiders) en coaches. Daarnaast is de inhoud van deze publicatie ondersteunend voor RMC-trajectbegeleiders en beleidsmedewerkers.

In deze handreiking 'ouderbetrokkenheid bij verzuim' nemen we de lezer mee naar welke invloed ouders hebben op de studieloopbaan van studenten. Vervolgens gaan we in op de samenwerking van het middelbaar beroepsonderwijs met ouders. De handreiking eindigt met acht tips over hoe ouderbetrokkenheid gebruikt kan worden bij het vergroten van de aanwezigheid van de student.

De invloed van ouders op het studiesucces en aanwezigheid van studenten

Uit onderzoek blijkt ook dat de rol van de ouders cruciaal is als het gaat om het succesvol verloop van de studieloopbaan (Blondal & Adalbjarnardottir, 2009). Uit onderzoek blijkt dat schoolprestaties en schoolverzuim met elkaar verbonden zijn. Hoe beter de aanwezigheid, hoe hoger de schoolprestaties. Maar andersom geldt ook, hoe beter de schoolprestaties, hoe hoger de aanwezigheid. Dit betekent dat ouderbetrokkenheid niet alleen belangrijk is voor de aanwezigheid van studenten, maar tevens ten gunste komt van de schoolprestaties van studenten.

Gedurende de studieperiode zijn er diverse momenten waarop ouderbetrokkenheid gestimuleerd kan worden. Dit kan al vóór de start van de opleiding en tijdens de opleiding.

Ouderbetrokkenheid bestaat uit drie verschillende dimensies (o.m. Lusse 2012):

1. Onderwijsondersteunend gedrag

Hierbij ondersteunen de ouders hun zoon of dochter bij de opleiding en staan zij positief tegenover de onderwijsinstelling. Dit vindt vooral thuis plaats.

Systematisch vergroten van ouderbetrokkenheid vergroot de leerwinst met drie maanden per schooljaar (Jeynes, 2007; Higgins et al. 2012). Vanuit de drie dimensies is onderwijsondersteunend gedrag door ouders het meest essentieel voor schoolprestaties en schooluitval (Desforges et al., 2003; Henderson & Mapp, 2002).

Opvallend is dat directe hulp bij huiswerk niet als het meest effectieve onderdeel geldt. Veel meer effect biedt het praten over de opleiding met de zoon of dochter en het hebben van een positieve verwachting van de schoolloopbaan van hun zoon of dochter. Ouders die op een positieve manier de autonomie van hun kinderen stimuleren en ondersteuning aanbieden, lijken het meeste bij te dragen aan schoolsucces.

2. Oudercontact

Hier gaat het over het contact tussen de ouder en de opleiding, via de telefoon, app, email en door gesprekken op school.

Hier is weinig onderzoek naar gedaan. Wel is het duidelijk dat oudercontact samenhangt met schoolsucces. Het gaat dan vooral over de manier waarop de onderwijsinstelling in contact komt met ouders en dat de opleiding daar moeite voor doet (Hill & Tyson, 2009; Jeynes, 2007; Jeynes, 2012). Het contact tussen de ouders en de opleiding bevordert het onderwijsondersteunend gedrag thuis. Hierbij is het van belang dat binnen de pedagogische driehoek student-school-ouders de wederzijdse verwachtingen worden uitgesproken. Duidelijke afspraken over de verwachting ten aanzien van aanwezigheid en contactmomenten binnen de pedagogische driehoek geven een duidelijk kader. Onduidelijkheid hierover leidt tot verwarring en irritaties.

3. Ouderparticipatie

Dit gaat over de participatie van ouders in allerlei netwerken die gelieerd zijn aan de opleiding, vrije tijd en buurt.

Anders dan in het primair- en voortgezet onderwijs (po en vo) kunnen ouders in het mbo niet participeren in formele schoolactiviteiten zoals de ouderraad en medezeggenschapsraad. Er zijn wel voorbeelden bekend van klankbordgroepen en ouderplatforms die functioneren op het mbo. Ondanks het ontbreken van formeel georganiseerde participatie van ouders in het mbo, kan wel worden gewerkt aan ouder-ouder verbanden. Daarmee ligt de nadruk meer op de ontwikkeling van de ouders zelf, wat weer ten goede komt aan het onderwijsondersteunend gedrag (De Winter, 2011).

Samenwerking is cruciaal

Om verzuim in een vroeg stadium aan te kunnen pakken en aanwezigheid te stimuleren is de samenwerking in de zogenaamde pedagogische driehoek (ouder - school - student) het meest belangrijk. Samenwerken met ouders is voor een mbo-instelling vaak complexer dan op het voortgezet onderwijs. De populatie van het mbo bestaat uit jongeren die volwassen (18+) zijn en minderjarigen (18-). De studenten worden door de mbo-instelling vaak aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid en zijn vaak afhankelijk van de

medewerking van de student in het oudercontact. Dit geldt zeker voor de studenten van 18 jaar of ouder. Het blijkt dat ouders en school elkaar vaak te laat vinden als het gaat om verzuim. Een kennismakingsgesprek, voordat eventuele gesprekken over verzuim en aanwezigheid plaatsvinden, is een betere start van de relatie tussen ouders en onderwijsinstelling. Bij zo'n kennismakingsgesprek kan de visie van het mbo over de aanwezigheid en onderwijsparticipatie van de student uitgelegd worden aan de ouders.

Bij de preventie van verzuim werkt het vergroten van de aandacht op aanwezigheid het best. Dat lijkt maar een detail, maar waar bij verzuim de nadruk ligt op afwijkend gedrag (iedereen gaat naar school, maar de verzuimer niet), ligt bij het benoemen van aanwezigheid juist de nadruk op het verstevigen van "gewoon" gedrag. En juist dat laatste geeft de mogelijkheid om samen met ouders hierover van gedachten te wisselen. Als het om aanwezigheid gaat, dan ligt de verantwoordelijkheid bij alle deelnemers van de pedagogische driehoek. Een prima startpunt om de samenwerking mee te beginnen.

*"Elke jongere op het wbo heeft
het recht om gemist te worden"*

Acht tips: “Hoe kunnen ouders bij aanwezigheid worden betrokken?”

1. Ouders zijn gelijkwaardige gesprekspartners.

Gelijkwaardigheid betekent niet dat de rol van ouders en docenten/mentoren aan elkaar gelijk is (Beek et al, 2007). Ouders hebben vanuit hun ouderlijke betrokkenheid nu eenmaal een andere positie ten opzichte van de student. Van docenten/mentoren/schoolleiding mag een meer professionele (maar zeker ook betrokken) houding worden verwacht. Dat maakt dat ouders en het mbo ieder vanuit een ander perspectief met elkaar spreken. Om tot een goede samenwerking te komen, moeten beide partners elkaar serieus nemen, zonder dit verschil van perspectief uit het oog te verliezen.

2. Betrek ouders bij het maken van afspraken rond aanwezigheid.

- a. Vraag ouders om mee te denken over het vergroten van de aanwezigheid.
- b. Stimuleer ouder-ouder contact.

Verreweg de meeste ouders vinden de aanwezigheid van hun kinderen op de opleiding belangrijk (Vanneste et al., 2015; Kearney et al., 2019). Die constatering geeft het gedeelde belang tussen ouders en het mbo weer. Ouders en het mbo kunnen elkaar heel goed aanvullen in het belang van de student. Het spreekt daarom voor zich dat ouders wordt gevraagd om hierover mee te denken. Dat kan al door feedback te vragen aan ouders op ouderavonden of door middel van een klanttevredenheidsonderzoek. Zoals in de inleiding benoemd is, dragen de ouder-ouder contacten bij aan de ontwikkeling van ouders zelf.

3. Betrek ouders bij het opzetten van een verzuimprotocol.

Wanneer er verzuim ontstaat is het belangrijk dat ouders weten wat er gaat gebeuren. Wie wordt wanneer betrokken en vooral waarom? Het samen met de ouders ontwerpen en uitwerken van een verzuimprotocol draagt bij aan het begrip en draagvlak.

De regels in het protocol moeten voor iedereen (ouders, studenten en docenten) helder en begrijpelijk zijn. Dit betekent dat ouders moeten weten waar zij zich kunnen melden met hun zorgen over het verzuim van hun zoon of dochter. Het is tevens belangrijk dat ouders weten waar zij hulp kunnen krijgen bij de aanpak van het verzuim.

4. Bespreek aan het begin van het schooljaar de regels over aanwezigheid en verzuim.

Wanneer de maatregelen bekend zijn (zowel voor de aanwezigheid als de afwezigheid) is het belangrijk om alle ouders daarover te informeren. Een ideale gelegenheid daarvoor is een ouderavond aan het begin van het schooljaar. Betrek hier zo mogelijk de studenten zelf bij (bijvoorbeeld door gesprekken in de klas of via de studentenraad). Op deze manier krijgt iedereen dezelfde informatie. Vaak is de leerplichtambtenaar, RMC-trajectbegeleider of eventueel de jeugdarts bereid om het beleid bij verzuim toe te lichten. Vraag hier naar bij de functionarissen die bij de onderwijsinstelling zijn betrokken.

5. Reik een informatiekaart uit in de eerste schoolweek.

Een informatiekaart bevat de meest relevante informatie die ouders nodig hebben (een passage in de schoolgids volstaat niet). Veel scholen presenteren deze informatie op de website. Toch blijkt de waarde van zo'n fysieke kaart niet te onderschatten (Lusse, 2013). Zo'n kaart kan op een duidelijke plek in huis hangen/liggen en is daardoor voor ouders én de jongere goed zichtbaar. Reik deze kaart al in de eerste week van het schooljaar uit en zorg er voor dat er voldoende voorraad is om deze bij verlies nogmaals uit te reiken. Het taalgebruik op een dergelijke kaart is belangrijk. Dit moet eenduidig en eenvoudig te begrijpen zijn.

6. Zorg bij verzuim voor regie bij de student maar zie ouders als belangrijke partner.

Alle mbo's hebben tegenwoordig een digitale verzuimregistratie. Veel van die programma's geven studenten de gelegenheid om hun aanwezigheid thuis te monitoren.

Hoewel dat natuurlijk voor ouders een goed middel is, blijkt in de dagelijkse praktijk dat dit niet altijd werkt. Soms krijgen de ouders geen toegang via hun zoon of dochter, omdat dit als ongewenst wordt ervaren door de student. Het is van groot belang dat afwezigheid in een vroeg stadium wordt opgemerkt en dat ouders dan al worden geïnformeerd. Voorwaarde hiervoor is dat het contact met de ouders door het mbo eerst met de student wordt besproken. Wanneer een student meerderjarig (18+) is, is toestemming van de student vereist, voordat er contact met de ouders gezocht wordt. Voor een eerste contactmoment werkt bellen het beste. Een vervolgspraak op de onderwijsinstelling kan, indien nodig, een goed vervolg zijn op het telefonisch contact.

7. Bij elk gepland 'ouder - school - student gesprek' kan aanwezigheid een gespreksonderwerp zijn.

Zoals al eerder opgemerkt: het verschil tussen afwezigheid en aanwezigheid lijkt maar klein, maar het is echt een andere eerste benadering. Bij het bespreken van de aanwezigheid wordt uitgegaan van een gezamenlijk belang. Bespreek de gezamenlijke zorg over de voortgang van het onderwijs nog voordat er sprake is van zorgwekkend verzuim. Ouders zitten dan niet op het beklagdenbankje, maar worden in hun rol van betrokken ouder serieus genomen. De toon bij het gesprek is die vanuit zorg en betrokkenheid. Het verdient aanbeveling om bij deze gesprekken de student aanwezig te laten zijn als partner in dit proces. Zonder de aanwezigheid van de student verliest zo'n gesprek al snel zijn kracht en waarde.

Wanneer het verzuim in een bepaalde klas hoog is, is het organiseren van een informatieavond voor ouders over verzuim een mogelijkheid. Wijs er dan op dat de invloed van medestudenten op hun kinderen sterker is dan hun eigen invloed en de invloed vanuit de opleiding. Ouders en mbo hebben veel te winnen middels een klassikale aanpak (Halberstadt, publicatie in voorbereiding).

8. Evalueer de aanpak van het verzuim met de student, ouders en eventueel extern betrokken partners.

Elke aanpak die niet wordt geëvalueerd, verzandt uiteindelijk. We maken hierbij onderscheid tussen casusniveau en beleidsniveau. Op casusniveau is het goed om de afgesproken aanpak met alle betrokkenen regelmatig te evalueren. Wanneer sprake is van verzuim, wordt vaak een gezamenlijke aanpak afgesproken om de student te laten participeren in het onderwijs. Het belang om de aanpak van aanwezigheid en verzuim te evalueren mag hierbij niet worden onderschat. Op beleidsniveau is het goed om tenminste een keer per jaar met alle betrokken partners (studenten, docenten, ouders en hulpverlening) het verzuimbeleid te evalueren. Niet alleen zorgt het er voor dat de aanpak bij alle betrokkenen (waaronder ook de externe professionals als de leerplichtambtenaar en de Jeugdarts) bekend en "on top of mind" blijft, het zorgt er tevens voor dat de aanpak steeds wordt bijgesteld. Hier ligt een kans om de ouders én de student actief bij aanwezigheidsbeleid te betrekken.

Literatuur

Beek, S., Rooijen, A. van, en Wit, C. de. (2007). Samen kun je meer dan alleen.

Catsambis, S. (2001). Expanding knowledge of parental involvement in children's secondary education: Connections with high school seniors' academic success. *Social psychology of education*, 5(2), 149-177.

Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review, research report 433*, London: Department for education skills.

De Winter, M., (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: SWP.

Epstein, J. & Associates (2009). *School, family, and community partnerships. Your handbook for action*. California: Corwin Press.

Fallis, K. & Opotow, S. (2003). Are students failing school or are schools failing students? Class cutting in high school. *Journal of Social Issues*, 59(1), 103-119

Higgins, H., Kokotsaki, D. & Coe, R. (2012). *The teaching and learning toolkit*. United Kingdom: Education Endowment Foundation.

Hill, N.E. & Tyson, D.F. (2009). Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 45 (3), 740–763.

Jeynes, W. (2007). The relationship between parental involvement and urban secondary school student academic achievement: A meta-analysis. *Urban Education*, 42 (1), 82–110.

Jeynes, W. (2012). A meta-analysis of the efficacy of different types on parental involvement programs for urban education. *Urban Education*, 47, 706–742.

Lusse, M. (2013). *Een kwestie van vertrouwen: Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*.

Lusse, M., Notten, T., & Engbersen, G. (2019). School-Family Partnership Procedures in Urban Secondary Education, Part A: Strengths and Limitations. *School Community Journal*, 29(1), 201-226.

**Dit document is tot stand
gekomen
met medewerking van:**

René Halberstadt

Henrie Mastwijk

Ans Machielse

Karina Baarda

Doride de Bruijn

Jolanda Cuijpers

Netty Bonouvrie

Margriet Overmeyer

Arean Grancher

Samira Hazqui

Foto's zijn ter beschikking gesteld
door het expertisepunt LOB en
gemaakt door Spirit4you Den Haag

december 2020

www.ingrado.nl

info@ingrado.nl

www.expertisepuntlob.nl

**Dit document werd mede mogelijk gemaakt met
steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap.**

Expertisepunt

